
E l ő s z ó.

Szinte húszonnégy lusztrummal egünkről Pboebusz-Hunyadinak eltűnése után, Heltai foggyatkozó holdként előállta, és sötét éjünket még sötétebbé tévé. Ugyan-is pórsztílú, és critica nélkül öszagगतott Krónikájába felvevé a' nagy Hős' születése felől, a' pór községnél létezett regét. Ő, ki Bonfin' tévedését gáncsolván, igaz Historiát ígért írni! (*CXI. Rész' elején.*)

Tekintsük közelről: quid dignum tanto tui hic promissor hiatus?

I. Heltai, Hunyadink' eredetét azoknak mondásaik után beszéli-el, kiknek szülejik Ezzel valaha sok ütközetben forgottak. Hát holmi hallo-mások szerint kell vala Annak előadni származását, kiről legnagyobb diplomaticai hűséggel kellett dolgozni; mit a' közelbb időben tenni lehetett volna? Hiszen azon Mondók, (kik hihetőleg szűk ismeretű és közrendű emberek valának!) mind könnyen csalhattak, mind könnyen csalathatának. — Ez vala az alap: nézzük már az arra tett építményt.

II. Heltai, Hősünket Zsigmond Császár' fijának mondja lenni. De a' mellynek lehetlenségét mindenki vallja, ki előtt elrejtve

nincsen, hogy ez annál legfelebb nyolcz esztendővel volt korosabb.

Ez állítás' bebizonyítására szolgál „Epistolae Matthiae Corvini Regis Hungariae. Tyrnaviae, 1745.“ című becses munkában az LXII. szám alatt levő, 1463. kelt levél, mellynek felülírása ez: „Consiliarius Matthiae Regis cuidam Nobili Gallo respondet nomine Regis ad plura puncta pacis, et foederis inter Principes Christianos ineundi contra Turcam proposita etc.“

A' kifejeelt levélben a' többek között e' nevezetességeket találni: „— Caeterum, quoad ea, quae secretius retulistis, Regia Serenitas (Mátyás Király) ita respondet. — Secundum erat, quod Christianissimus Francorum Rex (Tízeneggyedik Lajos) ex multis potissimum Alemannis de Serenissimo Domino Rege (Mátyás Királyról) obloquentibus, dicentibusque non ad Regiam Majestatem, sed ad alios quosdam Regnum hoc pertinere; notabilesque infamias contra Suum, et Genitoris sui Nomen, aliosque suos inique diffundentibus aures nullo modo adhibuerit: praesertim eo, quod talia non ad pacem publicam, cui studet, sed ad maiorem Christianorum perturbationem spectare judicavit. Fecit in hoc Christianissimus Rex, ut in aliis omnibus optime, et proposito suo convenientissime: meritoque debuit tantus Princeps hujusmodi malignae invidiae figmenta non modo non credere, sed nec audire. Novit insuper Regia Majestas libertates Regni, (Hungariae) et Jura clarissima, potestatemque plenissimam, deligendi pro arbitrio Principis virili Regum semine per defectum penitus intercepto; scitque etiam Illustrem Genitorem suum (Hunyadi Jánost) potissimum ita vixisse, seque taliter gessisse, ut de eo nihil veredici possit a quoquam, nisi quod ad summam probitatis lau-

dem pertinet, et magnanimae virtutis gloriam sempiternam. EA VERO, QUAE FORTE DE IPSO MALIGNITAS AUSA EST COMMINISCI, ET ALIOQUIN MINIME VERISIMILIA, ETIAM RATIONE TEMPORUM IMPOSSIBILIA ESSE FACILE CONJICIUNTUR.“

Az igazságnak ezen tiszta-derűletű sugárát déli pontra emelé az hív Redactió, következő világoztatásával: „Quantus fuerit Joannes Corvinus Pater Matthiae vel inde conjice, quod eum vita functum Pontifex, totusque Senatus Cardinalitius, publico, et solenni luctu prosecuti sint. Qui eum a Sigismundo Imperatore, et Rege ex Valacha in Transylvania susceptum comminiscuntur, rationem temporum nullam habent: fuit enim Joannes (de Hunyad) fere coaevus Sigismundo, et jam 1379. inter Clientes Demetrii. Praeterea Sigismundus Transylvaniam 1592. primo ingressus est.“

III. A' Krónikíró Buthi Vojkot (a' Vajda' édes atyját) Havaselvöi Bojernernek adja-ki. Szeretnék kételkedni, ha az Hunyadival harczolók' unokájik és kisunokájik az Havas-elvöi szót oda mondták e, vagy pedig az hibáson értett Bojer íge miatt, ennek elébe Heltai maga csúsztatá.

Az etymologia talán útba vezet. — *Bojer*, (melly anyanyelvünkben is hazafiságot nyert) az Oláhoknak annyit teszen, mint *Nemes*, (*Nobilis*, *Edelmann*.) És így botlott a' Krónikaszerző, midőn *Nemes* (*Bojer*) Buthi Vojkot az Havasalföldi Bojerok közül valónak hirdeté. Annyival inkább, mivel ugyan ő *Nemes* Morzsinai Erzsébetet, a' Kormányzó' édes anyját, *Bojer* lyánynak írja, de nem Havaselvöinek is eggyeszer'smind.

Úgy vélem, hogy az Oláhországból Hunyad Vármegyébe valaha szakadt feles Oláh jobbágyok,

kik amott előbbi Parancsolójikat Bojeroknak czímezték, imitt új Uraikat is akként kezdték hívni. És ezért némelly odaváló Magyarjaink is Nemeseinket Bojéroknek mondák a' közbeszédben. Mellyet hitelesít kíváltképen az, hogy a' tisztelt Megyének Nemzetségei közül egyik; a' Bojér, és nem a' Nemes szót fogadá-el vezetéknévnek. — Továbbá hitelesít az, hogy ugyanott a' jelen korban az előkelő Úr és Úrné Bojer és Bojerásze szavakkal tiszteltetnek-meg néha, a' tekintetesség' megismerését kijelenteni-akará Oláh jobbágyoktól.

Időnkben, az Erdélyi Oláh nyelvnek a' miénkhez jobban-simulása miatt, abban el kezdett ugyan avulni, Nemeseink' czímzésére, a' Bojer szó, és ez helyébe Nemes ígénket utánzó Nyemes szó jöve divatba. Igen ritkává lön derekason-emelkedő nyelvünkben is a' Bojér íge' használása, említettem értelemben. De az 1667. Art. nyomán Fejdelem Apafi által Fiscális Jóságokból nemesített kétszáz Pusokának * Fogarasföldön létező maradékaik ma is közönségesen a' Bojér, Bojér nevet hordják. S tudtomra, senki sem vala eddigelő merész, ezeknek elejiket Havaselyből általszállott Bojeroknak bérálni.

Ugyan Fogaras' Vidékéről vette eredetét a' virágzó Nagy-Berivoji Bojér Nemzetség, melly valóságos Magyar származásával méltán dicsekedhetik; és a' melly egyik tagjában, Nemzetünknek egy munkás Irót, és egy másikban, az Erd. Törv. Kir. Táblának egy szeretetre méltó Köz-Bíró adott.

Ha egy pillantatot az elmúltakra is vetünk, úgy találjuk, hogy 1532 táján Ország-Bíró Nádasdi Tamás', Fogarasföld' Ura' testvérének, Ná-

* Lásd, a' Comp. Const. V. R. XX. Ed.

dasdi Annának férjét Majláth Istvánt, (ki Székelyföldi származású volt,) Bojernek mondták a' közbeszédben. 'S innen meríték dátumokat némelly Hisztorikusaink, kik azt nem-Magyar-nak írák.

IV. Heltai, Hösünk' édes anyját Oláh-nemzetűnek lenni nyilván nem erősíti, csupán gyanítani hagyja. Azonközben, minekutána tagadhatlan az, hogy Buthi Vojk Hunyadi Nemes Magyar volt, önnként következik, hogy Morzsina Erzsébet is olyan vala. Ugyan-is minden Nemzetnél, melly a' józan természetérzéstől és hajlandóságtól még el nem távozott, hasonló hasonlónak örül. És mind az hölgyesedő, mind a' férjesedő irtózik, idegen vérnek keverése által gyengíteni, korcsítani a' maga Nemzetét, az eredetét, a' tisztát. Igen gyönyörű alkalom adatik nekem itten, felhoznom Fels. Sándor Orosz Császárnak emez isteni mondását: „a' még ép Nemzet semmire sem vigyáz inkább, mint arra, hogy gyermekei között a' házasság nemzetiképen essék.“ Melly kincsét Nemzetünk azon korban teljesen birta és védte.

V. A' Krónikai koholmányban az hollós-gyűrűs czímer' eredése legfurcsább, és egyszer'smind legtöbbet nyomni tetsző a' Mélyfontolók' körén kívül-esöknél.

De ezen mesterkélt Történetírási Gordiuszi göcsöt egy csapással ketté metszi V. Lászlónak Pozsonyban, 1455. Február' 1-jén kelt nevezetes diplomája, * melly a' második Értekezésben említetik.

* Ezen diplomát, a' Plassenburgi Levéltárban találtatt Autographonból közli Spiess eme' munkájában: „Archivische Nebenarbeiten und Nachrichten vermischten Inhalts mit Urkunden.“ I Theil. lap 177—79. És Katondnk is innen ird-ki azt.

Itt meglepem Olvasóimat némelly Hisztoriai újságokkal, mellyek eddigelő tudva nem valának.

Tisztelt 's szeretett Keresztatyám 's Jótevőm B. Nalácz József, Szászvároson, 1820. Auguszt' 8-dikán a' tollam alatt levő kelme eránti biztos kérdezősködésemre ezeket felelé:

„Az hollós-czímer, úgymond ő, Áziai eredetű, 's azt Nemzetünk magával hozta - ki Fővezéri zászlóján * Európába.“

„Hunyad Vármegyébe, Székely Eldődeinknek oda - telepített csapatjai vitték legelőször az hollós zászlót. Melly alatt azok és sarjadékjaik, mint Kenézek szolgáltak. Kiknek, a' sok háborus viszontagságok miatt, elaprosodott kissarjadékjaik tekintetekkel együtt szinte címereket is elvesztették “ **

„Szerencsére, az Hunyadi Székely Nemzetiség, 's kivált ennek derék fija, a' Vajda kikapá a' címert a' feledésből, 's elosztatván Hunyad Vármegyének öszvetódult veszedelmeit, visszádá, 's emelé annak előbbi díszét.“

„Az Hunyadba bevándorlott, és itt sáskáként elsokasodni kezdett mesélést kedvelő Oláhok vizsga szemekkel nézegették a' tábori veres zászlókon az hollót és gyűrűt, 's éjjel nappal égvén a' kívánságtól, Oláh - s z á r m a z á s u v á tehet-

* *De veteri instituto Rei Militaris Hungaricae ac speciatim de Insurrectione Nobilium. Pars I. Auctore Josepho Keresztury de Szinerszek, Agent. Aulic. Vindobonae. 1790. — és Magyar Századok. Irta Virág Benedek (1 Dar.) nevű munkák' címképein, mellyek a' Magyaroknak Pannoniába jöttét ábrázolják, hollós zászlót látni!*

** Nagy kár, hogy az én erkölcsi neveltetésem' szent oltára, B. Nalácz azon kútfőt, mellyből ez állításait merítette, előttem fel nem fedezé.

ni Hunyadi Jánosunkat, * hazudák erről és címeréről azokat, miket, fájdalom! némelly Iróinknál is fellelünk. “

„Jegyezzd - meg, édes fiam, hogy ez a' ravasz és babonás nép a' maga dicséretére, hasznára több illy hazugságokat ** koholt. Nincs olly elpusztult, vagy még fenn-álló vár, mellyről, és Építőjéről regét nem költött volna, czéljainak elérhetése végett. Például: holmi csudálatos általváltozásokkal tömött regécskéje által a' Dévai várat egy, barlangban lakott író Oláhné szoptatta két bővölő izmos Oláh tündér' mívének adja-ki. — A' Veczeli valahai várat (Tiriscum) egy ölnyi magosságu Oláh vitéz által felállí-

* 1791. az egész Erdélyi Oláhság nem pirult, több igaz Magyarjainkkal együtt, Hunyadinkat Oláhnak írni; — „ex hujus (Valachicae) Nationis sine Joannes Corvinus Hunyades“ Lásd, lap 23. *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae Jura tribus receptis Nationibus communia postliminio sibi adseri postulantium.* — Cum notis Historico - Criticis I. C. E. Civis Transsilvanici. Ezen jól kiválasztott mottóval: „Non potest videri desiisse habere, qui nunquam habuit“ Reg. Júr. 208. in Digest.

** Hadd fesse az Erdélyi Oláhok' characterét, Éderne egy jeles jegyzete: „nostra admodum aetate. (1791) Valachos in publico hujus Provinciae (Transsilvanicae) tribunali ad litteras metales Attilae in charta lineae, hodierno Valachorum idiomate, atque hodiernis ipsorum characteribus exaratas provocavisse, iisque vetera sua jura in pago Resinar confirmare adnisos fuisse.“ Az előbb mondott Supp. Lib. végén.

Resinár, (fordításom szerint, Szurokfalu) a' régi diplomákban Ros en a r a, helységet Mátyás Királyunk, a' Geréb Péter' hivatalsága miatt, 1467. Nagy-Szebennek ajándékozta. Melly Adománylevelet, a' Nemes Szász Nemzet' Biztosainak megtalálásokra, Kolozsváratt, a' Productionale, másként Tridicasteriale Forum alatt, 1819. Máj. 26-dikán Táblai Törvényes Másba magam vettem.

tottnak hirdeti, kinek világra-jövésekor, a' keresztetlen' meghalt gyermekek a' napot ették. — A' Váralja melletti hegytetőn hajdon volt várát (Colonia Aureliát?) egy nagyszakálu Oláh Őriás királyfitól építtetnek vallja, kinek születése', neveltetése' és munkálodásakor rémjelentek, farkas-csillagok, erdőanyák, sertésekké-vált vénbanyák látatának. — A' Vajda-Hunyadi várról különösen azt meséli, hogy annak alkotása alatt, a' mész — kő — és fahordó Oláh napszamosok' könyörgésekre, a' gyakran öszveverődött fellegekből sárkányok szállottak-alá, azoknak terheket a' szirt' fokára felvinni. Melly rege' első részében az Építő Hunyadink Oláh lyánytól született törvénytelen gyermekké alacsonyítatik: 'stbb."

„Továbbá ugyan az Oláhok az Harminczadok, Só- és Várházak előtt felütett Kétfejű-sast * Oláh-eredetű czímernek híresztelik. 'S azon hitben nyavalyognak, hogy a' Macedóniai Világ dúló Oláh ** volt, és, hogy az Erdélyi Oláhság Rómaiak' maradéka." ***

* Lásd, a' Kétfejű-sas' eredetéről Spiessnek említettem munkájában; „der Reichsadler durch Siegel erlättert, I. Theil. 1—8.

** Ezt inkább az Óhitűek képzelik.

*** E' mellett leginkább az Eggyesült Görögvaldsúak tüzeskednek. — Azonban, ki tökéletesen meg akar győződni azeránt, hogy az Oldhok nem maradéka a' Rómaiaknak, olvassa-meg a' már kétszer felhozott *Supplex Libellus* ra tett pontos Történetírási — Criticai jegyzeteket; és forgassa Kir. Tanácsnok Tököli Sabbás Úrnak ezen munkáját: „Erweis, dass die Walachen nicht Römischer Abkunft sind, und diess nicht aus ihrer Italienisch — Slavischen Sprache folgt. Halle, 1823. l. 31."

Nem ide tartoznék tulajdonképen, még is a' mennyiben Hunyadink Oláhna k, (Schwart. Stat. I. Th. l. 135.) 's e' miatt Római maradékna k tartatik némellyek-

lől; igen szükségesnek vélem lenni, az idetzett dolgozásokban levő erősegekhez csatolnom lehető rövidséggel saját okaimat is az Oláhok' hiúsága ellen.

1. Legelsőben azt kívánom észrevétni, hogy a' sok s d g á v a l k é r k e d ő (Supp. Lib. I. 54.) Erdélyi Oláhságnak egy r é s z é t, a' szegénység, 's más nyomorúság által elesenevészedni kénytelenített némelly M a g y a r e r e d e t ű V é r e i n k t e s i k; kik egykori származsokat érezve, mostani keserves sorsokat fájlatják, és a' jövőndői boldog felderülést, helyredállást nem csak reménylik, hanem óhajtkák is.

2. A' tulajdonképen való Oláhok későbbi lakóji Erdélynek, mint a' Magyarok. A' mi világos onnan is, hogy Dáciának ezek, és nem azok adtak új nevet, kik az Erdély szóból csinálták Árgyál igéjeket. — Néhaj Májor Péter (Küküllő Vármegyei Dicső — Szent — Mártoni születésű) Buddn Censor, az általa 1819. kiadott, mesterkélts. „Ortographia ROMANA“! (Valachica) czímű munkájában lap 58. Árgyál helyett TRANSILVANIA szóval éle. Nem reménylővén talán, hogy Olvasóji között lesznek, kik helytelen cselekedetét eggyyszerre dltlálni és megczáfolni tudják. —

A' Transilvania igének az Oláh nyelvbe erőszakos keverése, ennek költött Római származását nem védheti, mivel maga a' Transsilvania szó is MAGYAR, és nem Látiumi teremts. „Regionis nomen Transsilvania in Aula Regum Hungariae natum est, ac omnium primum aetate Andreæ II. et Belæ IV. Regum, ita dici scribi-que cocepit“: szóll igen helyesen Benkő. Transsilv. I. Tom. p. 3.

Bod Péterünk az általa Nagy-Szebenben 1767. kiadott Párizspái Dictionáriuma' elébe irt Ajánlólevélben ezt jegyzé-meg: „Translatu est utilis hic liber (az említett Szókönyv) a Viro quodam Polyglotto in linguam Valachicam, forte in usum Principis Valachiae; cujus exemplar unicum in rationem Monasterii SS. Trinitatis Basilitarum Balázsfalvensis, non pridem tercentum florenis Rhenensibus coemptum est.“ — Szeretném egykor ezen ritka könyvet általolvasni, 's reménylem, hogy ezáltal mind a' merész Májort, mind több hiú Követőjét több száz elfacsart Oláh szavakra nézve könnyen megpiríthatnám. —

3. Ha az hajdoni és mostani Rómának évkönyvein fel- és letekintünk, látjuk, hogy a' régi Rómaiak míg nevedésben voltak, a' meghódított idegen népek' Isteneikkel együtt, azoknak sok szavaikat is meghonosították; minekutána pedig nagyokká, hatalmasokká lettek, győzelmes fegyverekkel magok' nyelveket terjesztették: mint időnkben, a' soká nyertes Franciaok a' magokét. Elhatalmazott az erővel szélesített Látiumi nyelv a' Római hirtokokban, és elhatott olyan Országokba is, melyek Legiókat nem láttak.

Az új Róma, mint a' Keresztyén Vallás' főhelye, szorgalmas, buzgó Misszionáriai által a' deák nyelvet eljuttatá olyatán Nemzetekhez is, melyeknél a' Jézus' tudománya és Ciceró' nyelve eggyeránt újságok valának. —

Ezeket előbocsátván, mutassuk-meg, hogy az Oldhok' keverék nyelvében létező feles elrontott deák szavak, nekik Római származást nem eszközölnek.

a) Dicső Eleink Rómának Törvényi szellemével bevévék nyelvét is. Melly által, Justinántól ismert, és nem ismert sok deák igéket nem csak meghazafiasítának, hanem ezekhez magok is teremtenek egy rakást. És mindnyájok közül számtalanokat megmagyarosítának.

Tanúink erre a' Magyar nyelven és Magyar tűzzel irt, de deákossággal tetemesen eltarkított Codexeink, az Approbata és Compilata; úgy más egyéb Magyar nyelven kelt, és deák szavakkal vegyes Törvényes Írványaink.

Mellyek ellen méltó panaszra fakadt a' fáradhatlan munkásságú BodPéter, ez igéjében: „(Gondold-meg velem együtt.) 2. A' Törvénytudóknak szólásait, a' kik viszontag olyan nyelven kezdettenek beszélni, mellyen a' deáktalan Magyarok nem értenek.“ Lásd, Anyaszentegyház' Historiájában, az Előljádro - beszédet lap 10.

Nem lehet nem-szembetűnő és nem-vétkes a' deák nyelv eránti szerfelett való szerelmünk, midőn némelly tulajdon igéinket is Római kaptára ütöttük; például, hamar ITUDO, pirongat ORIUM, 'stbb.

A' magyarított deák, és deákitott magyar szavakat Honnosinktól az Oldhok is eltanulták idővel. Így lőn a' Magyar ajkon minduntalan' zengett Diéta, Kancelária, Káptalan, NotáriusCH, Prókátor, (a' Rómaiaknál Procurator nem tett Ügyészt)

*pirongatorium; az Oláhoknál Díjéte, Ken-
czelerie, Kepteldn, NotáreSCH, Proká-
ter, pirongatorie. — Ha az házag befoglalná,
ide tehetnének ezer meg ezer Dedk-Magyaros Tör-
vényszavainkat, mellyek hasonlóan Oláhosítva van-
nak.*

b) Nekem, az Oldh nyelvet szorosbban-vizsgálonak úgy
látszik, hogy abba fő dolgokat jelentő régi Ró-
mai szavak nem igen csúsztak-be. Például, nagyon
kedves igéjek vala a' Látiumbelieknek, Comitia,
mellyet az Oldh nem majmol. Az neki eredetképen,
Sztobor. Úgyszintén Rex, Regnum, gloria,
(Oláhul, Kráj, Czäre, szlave) szavakat deá-
kosan teljeséggel ki nem teheti.

c) Az Oldhok, köz szavaiknak is szembeötlő részét
deákosan nem mondhatják; például: bale (mor-
bus) drum, kále, (via, iter) lesinát (impu-
dens) mnyél (agnus) szerák (pauper, egenus,
miser) 'stbb. Kurze Geschichte der Rebellion in Sieben-
bürgen. Strasburg., 1785. névtelen Írója. lap 13. az
Oláhokat a' többek között így rajzolja: — ihre liebste
Übung ist das Reiten — 'S ime kancza, csi-
kó; nálok nem deákos — nevétek; például: jápe,
(equa) minz (hinnulus, pullus equinus) — Rosa,
Untersuchungen über die ROMANIER! (Wala-
chen) 'stbb. Pest, 1808. című Értekezésében. lap 74.
a' jápe szót a' deák equa igétől erőlködik származ-
tatni; olly igazán, mint lap 77. a' valódi Tót-ere-
detű Oldh nyevászte szót a' Deák Vesta, vagy
non invenusta igéttől.

d) Nálunk a' nevelés eleitől fogva Rómais-levén, Tanuló-
ink által anyanyelvünkbe sok dedkos szavak hozattak-be.
Mellyek tőlünk az Oláhok' nyelvbe is általszívárogtak.
En most csak háromat göröltek-elő. — A' Schola
szóból lön előbb a' Magyaros Iskola, és ebből aztán
az Oldhos Iskale. Mit megmutatni onnan, hogy
anyanyelvünk nem türi igéje' kezdetén a' két con-
sonánst, az Oláh még szereti. Mert a' Dedk-
Német sANCT-ból is SZFint-ot formála. — Ennél fog-
va az Oláh egyenesen a' Schola szóból, ha ezt ko-
rábban tanulja ismerni, mint a' Magyar; Skale-t,
és nem iSKALE-t szabott volna. — Hasonlóképen a'
vervex (űrű) szóból csindlánk berbécs igénket,
és ebből az Oláh a' magdét, bérbecse. — Nem kü-

lőnben a' Dedk Tabula-ból leve a' Magyar Tábla, és ebből az Oláh Tábla.

e) A Balázsfalvi és Nagy-Szebeni Iskolákba járt Oláhfiúk, kiknek éretlen fejeikben jóeleve füstölgött azon hiú gőg, hogy ők Római fajták! saját nyelveken erőszakoskodni indulának. Nevelőjük' kész segelmekkel, nem csak gondatlanságból, hanem megátalkodásból is többitek az új, szokatlan dedkos igéket a' meglevő, megszokott Oláh szavak helyett. Ez önnkénytt kifejlik abból, hogy az Oláh nyelv kimivelve nincsen, még is száz meg száz közéletbeli dedkos igéjét felváltani sajátjaival. Például, új dedkos koholások drák vagy gyávol (draco, diabolus) domn, damne, (dominus, domina) frumosz (formosus) muntye (mons) nye (nix) 'stbb. Zméu, szpehie, vagy kokon, vagy zsupin, kokane vagy zsupenyásze, mindru, kodru, zepáde régi szavak helyett.

f) Az Oláh nyelv' dedkos közszavai között eggy-nemlly ötlik előnkbe, mellyet inkább a' történet hagyja olyan formának lenni, mint a' majmolás' szesze. Például, az Oláh él a' per szóval az haj' (capillus) és szór' (pilus, crinis) jelentésekre; és ugyanazzal nyomja-ki a' körte, körtefa (pirum, pirus) igéket is. 'Se' miatt az Oláh per ezekből látatnek eredni. De azt kell hinnünk, hogy az Oláh is, valamint más akármmelley nép, előbb adott nevet a' magatestén szemlélt tárgyaknak, mint az azon kívül levőknek. És így a' per nem a' Római nyelvből vétetett, hanem eredeti Oláh szó.

g) Az Oláhoknál több olyan közéletbeli szavakat szemlélünk, mellyek a' Római nyelvnek nem gyökereiről, hanem ágaiz és messze kiságairól kölcsönöztek.

Például: a' Dedk nomen, Francziául nom, Olaszul nome, Spanyolul és Hollanduszul nombre, Perziául nam, nom, Magyarul név, Németül Name, az Erdélyi Szászoknak nume, és Oláhul is NUMÉ.

A' Dedk sapo, Francziául savon, Olaszul sapone, Perziául és Törökül sabon, Oroszul és Tótul szapun, Németül Seife, Magyarul szappan, és Oláhul SZOPON. 'stbb.

Ezeket, 's több ilyen dedkos szavait épen nem a' Római nyelvből kapá az Oláh, mint később-eredetű nép, hanem azon, ndlánál régibb pallérozott, és palléro

zottabb Nemzetektől, mellyek közelebből, vagy távolabbról kölcsönözgettek a' Látiumi nyelvből.

Ugyan e' pont' rostdja alá valók a' szobatudós Benkő által Transsilv. Tom. I. lap 479—81. feljegyzett dedkos Oldh igék is. Ő, ki nem érte igen jól Oldhul, a' többek között a' kdl szót egyenesen a' caballus igéből meri származtatni; holott az teljesen a' Francia cheval szóból lett.

Benkő, az állításában habozó, Transsilv. Tom. I. lap 474. az Oldhokat a' Rómaiaktól mondja származni; és Transsilv. Tom. I. lap 498. így ír: „Hi (Bulgari) Valachis (a quibus parum differebant,) permixti nomen fere amittunt, aut etiam amiserunt.“ És lap 500. így: „Bulgari ac Bosnenses vix a Valachis differre videntur, si eorum originem ac commixtionem respicias.“

Meg kell vallanom, hogy a' mi szorgalmas Orvosunk, Fűvészlünk és Irónk Gyarmathi Sámuel is, kinek becses Szótárát e' pontra nézve, bizonyos tekintetben használtam, némelly Oldh szavakat Olaszosan ad-elő.

h) Az Oldhoknak dedkos Keresztneveik, és egyáltalában dogmájokhoz tartozó dedkos igéjük figyelmet nem támaszthatnak; mivel ollyanok léteznek minden Keresztényen Nemzetek' és Népeknél, kisebb, nagyobb mértékben.

Azonban szó nélkül hagyni nem tudom, hogy az Oldh Miatyánkba beszúrt dedkos csér (coelum) eredetképen ráj (ég, menny) valamint az ugyanott levő dedkos pinye (panis) azon kívül nincs szokásban, és ez helyett az eredeti Oláh szó, pite használtatik.

i) Az Oldh nyelvben sok Görög, Török, Orosz, és számtalan Bolgár, Szláv, Német, Magyar igék vannak. Honnan, az Oldhoknak azon igen csekély számú dedkos szavaik, mellyeket sajátjaikkal fel nem cserélhetni, vagy talán be nem bizonyíthatni, hogy más nyelvek' segélye által kölcsönöztek a' Rómaiból; az irtam hét nemzet' nyelveiből vett özőn-mennyiségű Oldhos igékkel proportióba teljességgel nem tétethetnek. — És csak úgy kell néznünk azokat az Oldh nyelvben, mint a' miénkben ezeket: jus, linea próbálni, regula, sors, voks, 'stbb. — Én úgy sejttem, hogy az Oldh nyelv Czigány igék nélkül sem sükkölködik, — és ezt, ha a' Rév-Komáromi Gárdyán Csiba által, mint Lübeck Patriot. Wochenblatt-

jában, 1804. Mai. S. 219. állítja, készített Czigány nyelv' Szótára kezemhez kerülne, meg is mutathatnám.

Mind ezekből megfogható, hogy valamiképen bennünket, sok dedk és dedkos szavakkal élő Magyarokat; úgy az Oláhokat sem szabad, a' nyelvekbe becsúszott és csúsztatott dedkos igéjükért, Római maradvékoknak tekinteni.

4. Azon Nemzetek, jelesen az Olaszok, Franczidk és Spanyolok, mellyeknek nyelveik igazán *lydnyai* k a' Látinnak; mindnyájon régi Római *Alphabet* tel élnek, és eleitől fogva az új Róma' Hitét vallák.

Ellenben az Erdélyi Oláhok mindég a' Keleti Görög Egyházhoz szitottak, utálva a' Rómaít; kiknek vad türetlenségeket olvashatni P. Andr. Illia S. I. in *Ortu et Progressu Gentium ac Religionum* p. m. 5, 6. — „Gens, úgymond Illia, ipsa (*Valachia*) rudis admodum et schismatici ac superstitionibus seculis superioribus involuta, Spiritum Sanctum a solo Patre procedere credidit; salutaria Orthodoxorum lavacra, caeterosque ritus damnabat execrabaturque. Exemplum a Clero accipe: adeo huic exosa fuere Catholicorum Sacra, ut si Romani Ritus Sacerdotum quempiam ad lapideam Valachorum aram rem divinam facere contigisset, illam funditus diruerit, ipsos etiam pavimenti lateres, velut pollutos everterit, aramque innovarit. Catholicis addictos Sacris gravi affectos morbo salutari rursum initiabant lavacro; renuentes honore privabant sepulturae.“

1698. az Oláhok közül, *Fasching* szerint, nyolczvan-ezeren, Cardinal Kollonics' ügyessége által; és 1761. feldállított Székkatonaság' két gyalog Oláh Regimentje Fels. Mária Theresia' kegyelmes kedvezésére a' Catholicusokkal eggyesültek. Kiket a' Nem-eggyesült Oláhok szintűgy gyűlölnék, mint akármelly másokat, kik Római Hitet ismernek.

És továbbá az Oláhok Latán betűket soha sem használnak. „Die Walachen schreiben ihre Sprache mit eigenen Schriftzeichen, die aus dem Illyrischen entlehnt, Illyrische Buchstaben (*Czinczár-betűk*) heissen“ mond igazán Marienburg, *Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen* munkájában, lap 81. I. Band.

5. A' Katonarény igen nagy tiszteletben vala a' régi Rómaiaknál. 'S ezek a' Bellóna' fiai nem csak penget-

ték ajkaikon, hanem hős-tetteikkel is bebizonyították szép maximájokat: „*pulchrum et decorum est pro patria mori!*” — Nézzük az Oldhokat. — Ezek nem ismerik az *agmen*, *centuria*, *cohors*, *manipulus* 'stbb. tiszteletes hadszavakat. És a' katonátlást jobban kerülők, inkább utálják, mint a' klgyót, Milliószor kelle már tapasztalnunk, hogy, midőn Honnunk veszedelben forgott, és Törvényeink szerint, újonczokra elmúlhatlan szükségünk vala, a' fegyverfogható Oláh fiatalok erdőkbe, hegyek' és havasok' üreibe rejtőzének-el, vagy ép tagjaik' megbénításával igyekeztek magokat a' katonáskodásra alkalmatlanokká tenni. — Üssük-fel itt a' régi Történetkönyveket, mellyekből kiláthatjuk, hogy a' Római birtok után, miként az hab az habot a' feldűzzadt vízből, úgy tolta-ki egyyik vándornemzet a' másikat Dáciából; és fontoljuk-meg egész komolysággal, ha az olly félénk nép, minő az Oláh, megmaradhatott volna e, édes miéink' harczható törzsök-atyjának oda-telepedésekig?

6. A' Közjónak imádóji, és az Építőművészet' buzgó kedvelőji, üzőji és terjesztőji a' régi Rómaiak Hazánkban is számtalan remekjeit hagyák-fenn a' Nagy-Szépnek és merész szorgalomnak. Azoknak mohlepte érzéketlen romjaikon, mellyeket az Oldhok tisztelni nem tudnak, sőt taposnak szentségtelenül, a' Római Architectúra' szép sztilje ma is látszik. Ellenben az eleven Oldhokon semmi Római szín nem. Kiket ha Pszichológiai szemekkel vizsgálunk, azeránt tökéletesen meggyőződünk. Ugyan-is azoknak lelki és testi tehetségeik, formájok, természeti hajlandóságai, indulatjok, szokásaik, babonáskodásaik, élésmódjok, templomaikban, házaikban, környékeikben, öltözeteiken, a' Chinai és Török tarkaságokkal rokon cifrájik, Indusz-minéműségű ábrándozásaik, lyányvásárjaik, Kéluserj és Betute nevű, Chinai-lzletű tánczaik, ug-ráncsolásaik inkább 'stbb. és az, hogy az Oláh nő örök rabnéja férjének, igen helyesen keleti származások-ra mutatnak.

7. Illetnem kell még egyyet, hogy az Oláh magdt nyelvén RUMIN-nak nevezi. — Itt különösen figyelmezni kérvén Olvasóimat azokra, miket Tanácsnok Tököli Úr elmésen és helyesen ir lap 18—21. az et haec olim meminisse juvabit miatt, felhozok valamit a' Rumin szó' furcsa származHAtása felől.

Tegyük-fel, ha teljeséggel meg nem is engedjük, hogy a' Rumin szó Romanus Igéből erede. Ez másként meg nem esheték, hanem csupán így: „a' mai Oláhország hajdon Római tartomány, ROMANA Ditio lévén, az idővel ebbe költözködött Oláhok, azt, mint egykor olyat, magok' nyelveken ekként keresztelének-el, Czárá RUMINÝdszke. —

Annakutána, midőn az Oláh magáról mondani akará, hogy ő Oláhország I; de nyelve képtelen lévén ez öszvetett adjectivot kitenni, facsard annak jelentésére a' Rumin szót. Mellyen, hogy kezdetben sem Római származásu ember, hanem egyenesen Oláhországi, az az, Rómaiak által valaha birt Tartománybeli értetett, nyilvános; mert ma is, ha egy Erdélyi Oláh egy Oldhországgival ismeretlenül öszvetalálkozik, és az eggy nyelvű Rokonok között kérdés támad azeránt, hogy, mind az, mind ez, hová való? „az Erdélyi Oláh magát ARGYELÁN-nak (Erdélyi Oláhnak) az Oláhországi pedig RUMIN-nek (Oldhországi Oláhnak) mondja — Az Oláhlul-nem-tudó, de az irtak' voltaképeni megérthetésében gyönyört lelő, teremtsé maga' elébe azon köz tapasztalást, hogy a' Pannoniában lakó Idegen is, ha anyanyelvünkön megszólal, magát nem mondja Magyar-ORSZÁGI-nak, hanem röviden MAGI-AR-nak. Azonban ez és a' ma szóllásmód között különbség van, mivel az Oláh nyelv szűkségből teszi, mit az Hunniában élő Magyarul-tudó Jövevény szókásból cselekszik.

Óhajtanunk kell, és igen nagyon, hogy az Erdélyi Oláhok ezen bősálmódosításokból valahára ébredjenek-fel, és tiszta, 's érett elmével emlékezzenek-vissza, hogy szerencsétlen elejék hajdon Bolgár — és Oláhországban a' Deszpótizmusz' súlyos járma alatt nyögtek; ökmagok pedig, a' szerencsések, a' szelíd Magyar égalj alatt, józan Törvények szerint, mennyi jót élvednek kényelmesen; és ennek belső érzete miatt, piruljanak, a' nekik szállásokat, lakhelyeket adott Birto-kosok' jusaikat holmi légírásaikkal tovább is sérteni.

Valamelly Nemzet' alapját derekason megvetni tudni, dicső rény; ellenben süllyedését eszközölni, végzetlen gyalázat. Azt kérdeim tehát röviden az Oláhoktól, mi háromlanék redjok, ha bebizonyíthatndk, (a' mi teljes lehetlen,) hogy ők Római maradékok? Örökös szenny, az elfajzásért.

„Végtére nyujtok világosítást Hunyadink' édes atyja felől. Nem rég láttam volt egy tudós barátomnál Nagy - Lajosunknak 1378. kelt diplomáját, melyben Székely * Vojkról, mint Hunyadon Birtokosról emlékezett. Fájlnunk nem lehet eléggé, hogy mind ez a' becses kincs, mind más régiségei azon kedves Időtöltőmnnek, egy szerencsétlen tűz által közelebbről elégték!“

Ekként is megsemmisítetik a' Mesember Hel-tai által elterjesztett rege. Ki fejességből nem foga-

Azért térjenek magokba, kik az egész Emberi Nem, egykori csecsemői korának kismásai, és igyekezzenek gyermeki állapotjokból kikelni, 's Jötevőjik', Pártfogójiknak a' Magyaroknak nyelveket, és műveltségeket, csinosodásokat férjfiúson magokévé tehetni; és így mind ezeknek, mind önmagoknak boldogságokat dicséretesen magosítani.

* *Ambár czáfolhatlan, hogy az Hunyadi név, Praedicatum a volt, és nem vezetékneve Vajdánk' Nemzetségeinek, mint ezt azok hiszik, kik Hunyadi Ink' nevében az I betűt Y-nal bélyegezték - meg: mindazáltal idvezlettnek reményilem, három közönséges észrevétemet el nem hallgatni.*

1. *Erdély valamint ma, úgy hajdon sem ismeré az előnév' nyerését. Hanem illyennel éltek gyökeres Nemzetségeinek Tagjaik önnként szerint, azon falukról, mellyekben, vagy mellyeket birtak akár Kirdlyadományok mellett, akár, a' Székelyekként, az első foglalás' jusánál fogva.*

2. *Az előkorban Erdélyben nagy szokássá vált, a' vezetéknevek helyett keletbe hozni az önnkéntesen felvett Praedicatumokat, mellyek azokat többnyire vagy feledségbe süllyesztették, vagy némű kétkedésre alkalmat szolgáltattak. Hány régi tős Familia iparkodik ottan ma is, Előnévének hatalmas előközönségesedése miatt, kihalt vezetékneve' felelevenítésén!*

3. *Az hajdon időben Erdély' Nemzetségeinél a' több vezetéknevek' használása sokszor a' visszelésig gyakoroltatott.*

Íme innen magyarázhatni annak valóságos okát, hogy ugyanazon régi Nemzetségnek, sőt Személynek is, különböző diplomákban különböző neveik fordulnak-elő.

dá - el Bonfínnak (III. 9.) azon, az ő értelme szerint, Alemann - mese ellen tett rövid helyes czáfolását! És a' ki Néptanító levén, az akkori idők' Geniusza szerint, hozzá szokott volt a' csudás rege - beszéleshez. 'S az illyes manírt, úgy hiszem azt, Krónikájába, a' kis állapottól NAGGYA LETT HUNYADIakról írván, befogta volna úgy is vinni, ha neki Erről a' Traditio' eleven nyelve semmit sem regéljen!

Heltai' köréhez tartozó, és őt' követő némely Történetíróink a' sűrű homályt tudatlanságból, és talán készakarva is vonák Hősünk' születésére, hogy ezt abból, mint Khrónosz a' Khaoszból e' csuda - fényvilágot, bámúlatos ragyogásban ők hagyhassák előállani. De a' kiknek, akár feltett czélból, akár gyarlóságból ejtett botlások megbocsátathatik, mivel nem tudták, mit cselekedtek!

Hazánk' Történeteit velösen vizsgálók, kik a' valónak szentelik egész életeket, 's minden gyönyörjeiket annak áldozzák - fel, örömmel látják, hogy hijában igyekezett az igazságtalanság' gonosz szelöeme Hunyadi - Székelyünk' tiszta származását besötétíteni, mert ez a' sors' plánjában nem vala.

Külföldön, hol egyéberánt ellenünk sokat és mellettünk keveset szeretnek olvasni és írni; tetszett - fel legelőbb az igazság' csillaga, melly Hősünk' törvényes ágyból lett születéséhez kezde vezérteni. *

* Lásd, „Dissertatio Historica de Joannis Hunniadis sive Corvini Hungariae Gubernatoris ortu et nativitate quam divinis sub auspiciis Rectore Academiae Magnificentissimo Serenissimo Principe ac Domino Domino Gvilielmo Henrico Saxoniae, Juliaci, Cliviae, ac Montium, Angariae item Westphaliaeque Duce etc. etc.

Felséges érzetek ébrednek - fel az Olvasó' lelkében, és szívéből 's ajkáról zeng az hála a' Gondviselésnek, melly fontos köz ügyünknek tudós belföldi Védőket rendele, kivált képen az itt következő nemzetrényes Irói Triumvirekben! Kik eránti forró tiszteletemet, derék Értekezéseiknek újdoni közre - bocsátásával kívántam megbizonyítani.

Ez által, és saját szorgalmommal, szerencsém van, régoltai egyenes óhajtásomat teljesülve látnom, 's lefizetnem egy részét azon édes, igen édes adónak, mellyel örökre tartozom a' századok' minden századjain élendő Hőse eránt Nemzetemnek, kinél magára nézve egy Nemzet sem szült

indultu superiorum a. d. Mart. MDCCVIII. Publice defendent Praeses M. Jo. David Bajerus Respondens Carolus Christianus Besser Lissena - Osterlandus. Jenae, Litteris Wertherianis. — Reimpressa ex Exemplari in celeberrima Bibliotheca Viri Doctissimi et Eruditissimi, Spectabilis ac Perillustris Domini Nicolai senioris Jankovich de Wadas, Complurium Incl. Comitatum Tabulae Judiciariae e Primariis Assessoris asservato. Cura Josephi Thewrewk de Ponor, Jurati Causarum in Hungaria et Transsilvania Fori utriusque Advocati. Pestini, Typis Matthiae Trattner de Petroza, 1824.

Melly Értekezés ezen gyönyörű kezdettel diszeskedik: „Adeo illustre ac decantatum est inter scriptores nomen JOANNISHUNNIADIS, (de Hunyad) ut hospitem eum in historiis esse oporteat, cujus solae peregrinentur aures, neque in pervagato de viri hujus rebus gestis sermone versentur. Heroem illum vocant incomparabilem, quotquot aliquam ejus mentionem faciunt; in vituperando eo, quantum scimus, nemo, in laudando vero omnes pene occupantur: ut parum absit, quo minus exemplum illum putes a communi hominum plerorumque conditione, qui, cum ab his laudentur, ab aliis interim culpam se sentiunt.“

nagyobbat ; ki úgy ment - elő az érdem' pályáján, hogy minden törekedő polgártársainak előmenetét eszközlené ; ki előtt saját méltóságának előmozdítása, és a' Nemzet' jólléte eggyeránt szentek voltak ; * és a' ki különösen, a' Szent Koronához és a' Kormányzóhoz hív Nemes ** Székely Kenéz - Ösömet Ponori Pétert, és ez által két testvérét és két rokonát, Hátszeg' Vidékén nem csak az általa Jure Kenesiatus bírt Ponornak harmad részével, hanem e' mellé (Ponor-) Ohábának is harmadával mindégre megajándékozá. — És ezen buzgó iparkodásom és fogyhatlan hódúlatom által akarom megnyerni létemnek a' legszebb pártafüzetet !

PONORI THEWREWK JÓZSEF.

* *RAGYOGJON ÖRÖKKÉ HUNYADI, ÉS LAKJON BENNÜNK LELKE.* — Kazinczy után.

** *Mikor az Irónak önnmagáról és Nemzetéről kell beszélnie, sokféle Olvasóji miatt, az igazat vagy elhallgatja, vagy félve mondja-ki. Ez utolsó velem is megtörtént itten. Azonban reményilem, senki sem fog göggel vádlni, a' szerénység' tónján szólltam valóért. Ugyan-is az Hunyadba teleptett Székelyek, már mint olyanok, mindnyájon Nemesek voltak. És a' Székelyek és Székelyek közötti különbségek sokkal későbbi idők' szüleményei. 1562. Jún. 29-dikén, Segesvárárt ; és 1595. Dec. 3-dikén, Gyula - Fejérvárárt tartott Országgyűléseken fosztaték-meg a' Székely Nemzet eggyik része nemességétől : e' két szomorú korszak előtt pedig, Tagjai eggyenként teljes szabadság' és személyes nemesi állapotban éltek,*